

Sinema Filmlerinde Devlet İmajı: “Son İclas” Filminde Azerbaycan Halk Cumhuriyeti Örneği

State Image in Cinema Films: The Example of the Azerbaijan People's Republic in the Film "The Last Meeting"

Umud ORUJOV

Doktorant, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi,
LEE, Gazetecilik A.B.D., umudorujov@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-0347-3001>

Makale Başvuru Tarihi: 21.09.2024

Makale Kabul Tarihi: 31.12.2024

Makale Türü: Araştırma Makalesi

ÖZET

Belgeseller, toplumun belleğini ve tarih algısını şekillendirmede önemli bir araç olarak kabul edilmektedir. Bu yapıtlar, tarihsel olayları ve kültürel imgeleri aktararak toplumsal hafızayı etkilemektedir. Çalışmanın konusu olan "Son İclas" filmi, Azerbaycan'ın bağımsızlık mücadelesini konu alarak ülkenin tarihine dair önemli imgeler sunmaktadır. Bu belgesel, Azerbaycan'ın milli kimliğinin ve ulusal hafızasının yeniden inşası sürecinde kritik bir rol oynamaktadır. Bu çalışmanın amacı, "Son İclas" filminin topluma ilettiği mesajları analiz etmek ve belgeselin toplum bilinci üzerindeki etkilerini incelemektir. Belgeseller, geçmiş olayları ve tarihi anları ele alarak toplumsal hafızayı pekiştiren bir mekanizma işlevi görür ve bu sürecin nasıl oluştuğunu irdelemek, araştırmanın önemini artırmaktadır. Analitik bir yaklaşımla incelendiğinde, "Son İclas" belgeseli, sosyolojik, psikolojik ve siyasi açılardan çeşitli nüanslar içermektedir. Çalışmada yöntem olarak nitel yöntemler kullanılmış olup filmdeki sahneler, görsel imgeler, karakterlerin konuşmaları ve toplumun tarih algısını ve milli kimlik duygusunu nasıl şekillendirmeye çalıştığı yorumlayıcı bir perspektiften incelenmiştir. Bu yaklaşıma göre araştırmacı, belgeseli bir sanat eseri olarak değerlendirmekte ve izleyicilerin deneyimlerini ve algılarını öne çıkarmaktadır. Sonuç olarak söyleyebilmekteyiz ki "Son İclas" belgeseli, Azerbaycan'ın tarihine dair anlatıları ve sembolleri kullanarak toplumsal hafızayı etkileyen bir etki yaratmaktadır. Bu çerçevede, filmin sunum tarzı ve içeriği üzerine yapılan analizler, toplumun tarihle olan ilişkisini daha derinlemesine anlamamıza olanak tanımaktadır. "Son İclas" gibi yapıtlar, tarihsel olayların ve ulusal deneyimlerin geçmişe ve geleceğe nasıl yansıtıldığını anlamaya yönelik önemli birer referans noktası oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler:

Son İclas,
Sinema Filmi,
Devlet İmajı,
Azerbaycan,

ABSTRACT

Documentaries are considered an important tool in shaping society's memory and perception of history. These works influence collective memory by conveying historical events and cultural images. The film "Son İclas," which is the subject of this study, presents significant images related to Azerbaijan's struggle for independence. This documentary plays a critical role in reconstructing Azerbaijan's national identity and collective memory. The aim of this study is to analyze the messages conveyed by "Son İclas" and examine the documentary's impact on social awareness. By addressing past events and historical moments, documentaries serve as a mechanism that reinforces collective memory, and exploring how this process occurs enhances the significance of the research. When analyzed from an analytical perspective, "Son İclas" contains various nuances from sociological, psychological, and political viewpoints. Qualitative methods were used in this study, with scenes from the film, visual images, character dialogues, and how they shape society's perception of history and national identity being examined from an interpretive perspective. According to this approach, the researcher evaluates the documentary as a work of art and highlights viewers' experiences and perceptions. In conclusion, we can say that the documentary "Son İclas" creates an impact on collective memory by utilizing narratives and symbols related to Azerbaijan's history. In this context, the analyses of the film's presentation style and content allow for a deeper understanding of society's relationship with history. Works like "Son İclas" serve as important reference points for understanding how historical events and national experiences resonate with the past and future.

Keywords:

Son İclas,
Cinema Film,
State Image,
Azerbaijan,

Önerilen Alıntı (Suggested Citation): ORUJOV, Umud (2024), “Sinema Filmlerinde Devlet İmajı: “Son İclas” Filminde Azerbaycan Halk Cumhuriyeti Örneği”, *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, S.7(4), ss.1085-1097, Doi: <https://doi.org/10.33712/mana.1554119>

1. GİRİŞ

Belgesel sinema, insanları eğitmek, bilgilendirmek ve etkilemek için güçlü bir araçtır. Gerçeği yansıtmaya yeteneği, bu türü sadece bir film kategorisi olmanın ötesine taşıyarak, onu bir felsefe ve sanat formu haline getirir. Belgesel sinemanın estetik değerleri, sanatsal ifade biçimlerini derinlemesine incelemeyi gerektirir (Rotha, 2000). Belgesel sinema ve özellikle sinema, yalnızca bir eğlence aracı olmanın ötesinde, toplumu etkileyen ve dönemin ruhunu yansıtan bir sanat formudur. Bu bağlamda belgesel sinema da dâhil olmak üzere her türlü sinema tarzı, konu edindiği dönemin sosyal ve politik koşullarının bir yansıması olarak karşımıza çıkar. Geçmiş olayları ve kaydedilmiş tarihi anları ele alarak, belgeseller bir tür hafıza mekânı oluştururlar (Susam, 2015).

Bu bağlamda ele alınan "*Son İclas*" filmi de Azerbaycan Halk Cumhuriyeti'nin tarihine odaklanan bir belgesel olarak dikkat çekmektedir. Bu film, Azerbaycan'ın geçmişine ışık tutarak, o dönemin sosyal, politik ve kültürel atmosferini yansıtmakta ve izleyicilere tarihi bir perspektif sunmaktadır. Ancak "*Son İclas*" sadece bir tarih belgeseli değildir. Aynı zamanda belgesel sinemanın toplumsal etkisini de anlamak için önemli bir araçtır.

Bu film, Azerbaycan Halk Cumhuriyeti'nin çalkantılı dönemlerini konu edinerek, izleyicilere o dönemin ruhunu ve atmosferini hissettirmektedir. Bolşevik ordusunun Azerbaycan'a girişi, Ermenilerin Karabağ'da başlattığı savaş, AHC Hükümetinde sosyalistlerin ayaklanması gibi olaylar, belgeselde detaylı bir şekilde ele alınmaktadır. Aynı zamanda Azerbaycan halkının 1990'lı yıllarda bağımsızlık için düzenlediği miting ve AHC'nin halefi olan Azerbaycan'ın kuruluşu gibi önemli dönemler de filmin odak noktasıdır.

Bu film, izleyicilere Azerbaycan'ın geçmişine derinlemesine bir bakış sunarken, belgesel sinemanın toplum üzerindeki etkisini de gözler önüne sermektedir. İzleyicilerin bu tür belgesel filmler aracılığıyla tarihlerini daha iyi anlamalarına ve geçmişlerini sorgulamalarına olanak tanmaktadır. Aynı zamanda, "*Son İclas*" gibi belgeseller, toplumun hafızasını canlı tutarak geçmiş olayların unutulmamasını sağlamaktadır. Bu tür filmler, geçmişin izlerini günümüze taşıyarak izleyicilere tarihsel bir perspektif sunar ve belgesel sinemanın gücünü vurgulamaktadır. Bu nedenle, "*Son İclas*" gibi belgesel filmler, sadece tarihçiler için değil, aynı zamanda geniş bir izleyici kitlesi için de önemli bir kaynak ve öğrenme aracıdır.

2. BELGESEL SİNEMANIN TOPLUMSAL VE POLİTİK ROLÜ

Sinema tarihinde, gerçekliği sadece yansıtmakla yetinmeyen birçok akım ortaya çıkmıştır. Dışavurumcular, poetik gerçekçiler, modern gerçekçiler, yeni dalga temsilcileri, özgür sanatçılar ve deneysel sinemacılar, konvansiyonel anlatı kalıplarını aşmayı hedeflemiştir. Bu akımların birleştiği nokta ise izleyiciyi hikâyenin içine çekmeye çalışmaları olmuştur.

Görsel sanatlar, insanların nesnelere imgelerini tekrar canlandırmasına olanak tanır ve bu süreç, teknolojik ilerlemelerle birlikte gerçekleşen bir dönüşümü simgeler ve insan müdahalesini minimize eder, obje ile olan ilişki daha çok teknik araçlar aracılığıyla kurulmaktadır. Belgesel, sinemanın estetik geleneklerini temsil ederek mevcut gerçekliğin dökümünü sunmaktadır. Belgesel yönetmenleri, siyasi etkiler göre film konularını özgürce seçemezler ve devletin ideolojisi tarafından sınırlanmaktadırlar. Rotha'ya (2000) göre, belgesel yapımcıları, devletin sınırlamaları nedeniyle belirli bir çerçeve içinde hareket etmek zorundadırlar.

Belgesel sinema, gerçekliğin yeni bir yorumunu sunmaktadır ve nesnellik beklentisiyle karşılaşırken, gerçekliğin yorumlanması, zamanın, kültürel ve sosyal koşulların etkisine bağlıdır. Dolayısıyla, belgesel sinemada nesnellik kavramının sorgulanması kaçınılmazdır.

Sinema türlerini tanımlarken "*belgesel*" ve "*imgesel*" olmak üzere iki ana kategoriye ayrılır; her iki türün de temel amacı ve içeriği, gösterilenin doğası ve temsiliyet biçimine dayanmaktadır. İmgesel filmler, hayal gücünden (imge) hareketle bir hikâye oluştururken, belgesel filmler gerçek belgelerden yola çıkmaktadır. Belgesel film yönetmenleri, hikâyelerini hayal ürünlerine değil, gerçek belgelere dayandırarak oluşturmaktadırlar (Aytekin, 2013:7). Belgesel film yapımcıları gerçek belgeleri sanat yoluyla yorumlarlar. "*Bu yorum yönetmenin tutumuna göre bir öneri, bir tartışma şeklinde ya da didaktik veya empoze edici bir tarzda olabilir*" (Güngör, 1998:118).

Belgesel sinemanın pratikleri, içinde bulunduğu toplumsal yapı ve onun belirlediği kural ve koşullar çerçevesinde şekillenmektedir. Bu alandaki aktörler, politik öznelliklerini ve etkilerini toplumsal sistem içinde ifade etmektedirler. Belgesel sinemanın fonksiyonları arasında, gerçekliklerin keşfi, sorgulanması, eleştirisi,

algıların modifiye edilmesi ve toplumsal bilincin kuvvetlendirilmesi gibi hayati roller bulunmaktadır. Bu sebeple, belgesel sinema sadece toplumsal fayda sağlamakla sınırlı kalmaz, aynı zamanda mevcut düzeni sorgulama ve değişim potansiyeline sahip bir alan olarak öne çıkar. Belgesel sinemanın etkisi, yalnızca dışsal faktörlere yönelik değil, aynı zamanda içsel dinamiklere de dokunarak dönüşüm potansiyelini artırmaktadır (Aytekin, 2013:11).

3. SİNEMA FİMLERİNDE DEVLET İMAJI: SON İCLAS FİLMİ

İmge, insanın içsel yaratıcılığında kaynaklanan ve somut veya soyut bir varlığı yeniden tanımlama ve sezgisel olarak canlandırma eğilimini ifade eden bir kavramdır (Alakuş ve Özsoy, 2017). İmge, dışavurumunun temelini oluşturan içsel gerçekliğin, zihinsel bir canlandırma süreciyle görüntü haline getirilmesini ifade etmektedir. *“Zihinde tasarlanan ve gerçekleşmesi özlenen şey, düş, hayal anlamına da gelen imge, duyu organlarının dıştan algıladığı bir nesnenin dilince yansıyan benzeri, hayal, imaj olarak tanımlanmıştır”* (Çetin, 2011:4).

Bazin'e (2005:110) göre, insan gerçek hayatta da her şeyi aynı anda algılamaz. Evrensel psikolojik deneyim, kurgunun gerçeklikle benzerlikten yoksun karakterini göz ardı ederek izleyicinin filmin sunumundaki gerçeklikle ilişkisini doğal bir biçimde kurmasına olanak sağlar.

Sinema, diğer anlatı formları gibi imgeseldir. Bu nedenle anlatım sürecinde tanık olunan olaylar değil, izleyicinin belleğinden sunulan olaylarla şekillenmektedir. Bu olayların kurgusal düzeni, onların izleyiciler tarafından *“anlık olarak yaşanmış”* gibi algılanmasına sebep olur (Gürata, 2004:100).

Belgesel filmler, toplumsal imgelerin oluşumunda ve yayılmasında önemli bir rol oynamaktadır. Bu filmler, gerçek yaşam deneyimlerini izleyicilere aktararak toplumsal imgelerin oluşturulmasına katkı sağlamaktadırlar. Özellikle belgesel yapımcıları, hikaye anlatım tekniklerini kullanarak belirli toplumsal imgelerin şekillendirilmesinde etkili olabilmektedirler. Bu tür yapımlar, toplumsal meseleleri görsel olarak anlatarak izleyicilerin duygusal ve zihinsel bağlantılar kurmalarını sağlamaktadırlar. İzleyiciler, belgesel filmler aracılığıyla olayları, kişileri ve konuları algılamada derin bir etkileşim içine girerler. Bu da toplumsal bilinçlenme ve değişim süreçlerine önemli bir katkı sağlamaktadır.

3.1. “Son İclas” Belgesel Filminin Tasarımı

Belgesel sinemanın da içinde bulunduğu her türlü sinema tarzı, o dönemin sosyal ve politik koşullarının bir yansımasıdır. Paul Rotha, belgesel sinemanın da bu bağlamda incelenmesi gerektiğini ve belgesel filmlerin yapıldığı dönemin toplumsal ve politik yapısının anlaşılmasının, filmlerin içeriğini ve anlatımını daha iyi anlamamıza yardımcı olacağını savunmaktadır (Rotha, 2000). Dolayısıyla Azerbaycan Halk Cumhuriyeti'nin tarihini öğrenmek *“Son İclas”* filmini anlamamıza yardımcı olacaktır.

Azerbaycan Halk Cumhuriyeti (Tahirzade, 2020), 28 Mayıs 1918 kurulmuştur. Mehmed Emin Resulzade liderliğinde, Müslüman ve Türk toplumlarında kurulan ilk laik ve demokratik devlet olan AHC'nin nüfusu yaklaşık 2 milyon kişi, yüzölçümü 99.908,87 km² olmuştur (Tahirzade, 2020). Azerbaycan Türkçesi, devletin resmi dili ve Gence ve Bakü başkentleri olmuştur. Azerbaycan Halk Cumhuriyeti'nin yönetimi, Azerbaycan parlamentosu, hükümet ve yargı olmak üzere üç koldan oluşmuştur (ARMAI, 2006:216). Paris Barış Konferansı'nın kararıyla bağımsız bir devlet olarak tanınmış (Memmedov, 1996:174) ve sonra 28 Nisan 1920 tarihinde Bolşevikler tarafından işgal edilmiştir (Mirhadiyev, 1975:106). 1991 yılında Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından, 18 Ekim'de Azerbaycan halkı Azerbaycan Cumhuriyeti'nde bağımsızlığını ilan etmiştir. Bu yeni devlet, Azerbaycan Halk Cumhuriyeti'nin halefi ve varisidir.

2018 yılında, Azerbaycan Halk Cumhuriyeti'nin kuruluşunun 100. yıldönümünde izleyicilere sunulan, yönetmenliğini Fuad Alişov'un üstlendiği ve senaryosunu Müsallim Hasanov'un kaleme aldığı *“Son İclas”* filmi, Azerbaycan Demokratik Cumhuriyeti'nin tarihine odaklanan bir yapımdır (Haydar Aliyev Vakfı, 2018). Filmin senaryosu, Bolşeviklerin Azerbaycan Halk Cumhuriyeti arazisine girişi (1920 Nisan), Ermenilerin Karabağ'da isyan ve savaş başlatması (1920 Nisan) (Pashayev, 2011:155), AHC hükümetinde komünistlerin ayaklanması (1920 Nisan), AHC Hükümetinin Bolşevikler tarafından işgali (1920 - 27 Nisan), Azerbaycan'da halk mitingi (1990'lar), AHC'nin halefi Azerbaycan'ın bağımsızlığı günü (1991 - 18 Ekim) ve Haydar Aliyev'in Azerbaycan'a gelişi (1993 - 15 Haziran) üzerine odaklanmaktadır. Film, çalkantılı dönemin son günlerine ışık tutmakta ve hükümetin zorlu koşullar altında nihai kararını verme sürecini yansıtmaktadır. Yapımını Bakü Medya Merkezi'nin üstlendiği filmin yapımcısı Arzu Aliyeva, filmin yapım destekçisi ise Haydar Aliyev Vakfı'dır. *“Son İclas”* filmi, İngilizce altyazı seçeneğiyle sunulmaktadır. Film, Azerbaycan Demokratik

Cumhuriyeti'nin siyasi ve tarihsel arka planını işleyerek, dönemin politik atmosferini ve hükümetin karar alma sürecini izleyiciyle paylaşmayı hedeflemektedir. Film, Bakü Medya Merkezi'nin resmi You Tube kanalında yayımlanmıştır ve 58 dakika 16 saniye sürmektedir (Son İclas, 2018).

3.2. "Son İclas" Filmi Ve Toplumsal Hafıza

Filmimiz, topluma sunulan içeriği belgeler ve arşivler üzerinden temellendirerek, izleyiciye bütün senaryonun ve gösterilenlerin tarihsel gerçeklerle uyumlu olduğunu ve belgelere dayalı olduğunu aktarmayı amaçlamaktadır. Bu yaklaşım, filmin temel odak noktasının doğrulanabilirlik ve güvenilirlik üzerine kurulu olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda film belge ve arşiv materyallerini kullanarak tarihsel olayları ve gerçekleri izleyiciye aktarmayı hedeflemektedir. Bu, izleyicinin filmde sunulan bilgilere güvenebileceği ve hikâyenin gerçekçi bir temele dayandığını kabul edebileceği şekilde bilimsel bir yaklaşımı yansıtmaktadır.

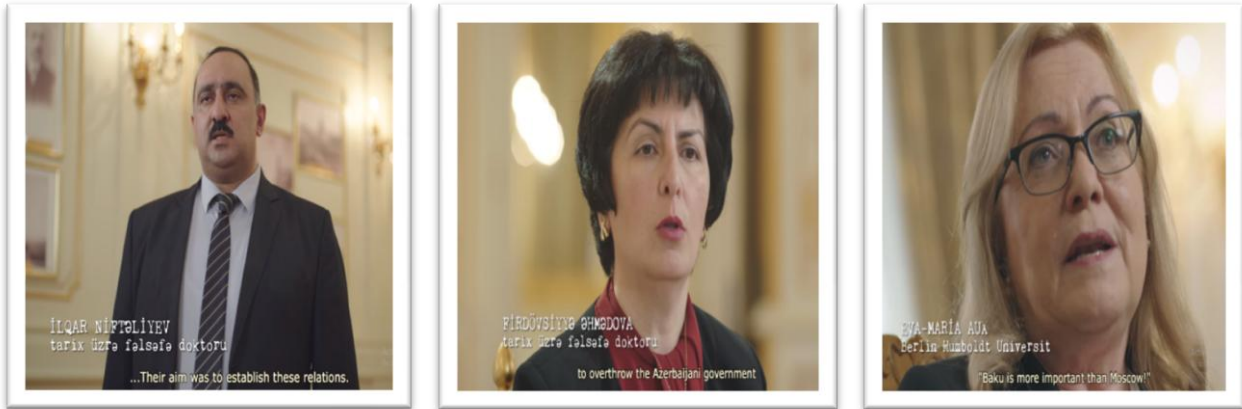
Fotoğraf 1. "Son İclas" Filminden Kareler: Belgeler ve Arşiv

Kaynak: Son İclas, 2018.

Carr (2015), tarih ve bilim arasındaki ilişkiye odaklanarak, tarihin bilimden farklı olduğunu ve genellikle genellemelere dayandığını belirtmiştir. Carr'a (2015) göre, tarihçinin rolü sadece arşiv belgelerini incelemekle sınırlı değildir. Aynı zamanda insanları ve toplumları dönüştürmek için de önemli bir görevi vardır. Bu görev, belgesellerin de benimsediği ve izleyicileri tarihsel olaylara ve gerçeklere daha derin bir anlayışla yaklaştırmaya teşvik ettiği şeklinde ifade edilebilir.

Fotoğraf 2. "Son İclas" Filminde Konuşma Yapan Akademisyenler

Kaynak: Son İclas, 2018.

Belgeseldeki çeşitli konuşmacılar, Azerbaycan Halk Cumhuriyeti'nin tarihini ve önemini farklı perspektiflerden ele almışlar. Azerbaycanlı konuşmacılar, yerel bir bakış açısından konuyu ele alırken, Alman akademisyen daha geniş bir tarihsel ve kültürel bağlam sunmaktadır. Alman akademisyenin katılımı, belgeseli uluslararası bir izleyici kitlesine daha çekici kılabilir. Onun perspektifi, Azerbaycan Halk Cumhuriyeti'nin tarihini uluslararası ilişkiler ve tarih bağlamında değerlendirmektedir. Bu şekilde belgesel farklı bakış açılarını bir araya getirerek izleyicilere zengin bir tarihsel analiz sunmaktadır.

Ranke'nin tarih anlayışı, belgelere dayalı olmakla birlikte, tarihçinin kişiliğinden soyutlanması gerektiği yönündedir (Iggers, 1996). Foucault ve Derrida'nın temel eleştirileri ise, her metinde gizli olan ideolojik önyargılara karşı yöneliktir. Bu nedenle tarihi metnin yazarından bağımsız olarak ele alınması gerektiğini

savunmaktadırlar. Postmodern söyleme göre, tarihin içeriği sadece tarihsel doküman ve kaynakların incelenmesi ile değil, betimleme ve yorumlama da kullanılan dil ve dilin doğası tarafından şekillenmektedir (Koruroğlu, 2019:454). Tarih, betimsel bir yapı olarak temsil ile anlam ve önem kazanan edebi bir üründür. Bu filmde de konuşmacılar tarihi hem modern, hem de postmodern bir yaklaşımla inceleyerek izleyicilere anlatmaktadırlar. Bu yaklaşım tarihi metnin derinlikli analizini ve farklı bakış açılarını bir araya getirerek izleyicilere daha kapsamlı bir anlayış sunmayı amaçlamaktadır.

Filmde seçilen akademisyenler arasında Rus veya Türkiyeli akademisyenlerin bulunmaması, dikkat çekici bir ayrıntı olarak değerlendirilebilir. Bu durum, Alman imgesinin Azerbaycan'da bilimi temsil etmesi ve aynı zamanda üçüncü taraf olarak daha nesnel bir yaklaşım sunabileceği düşünülebilir. Alman akademisyenlerin seçilmesi, belgeselin uluslararası izleyici kitlesi için daha geniş bir kabul görmesi ve tarihsel analizin tarafsızlığını vurgulaması açısından önemli bir strateji olabilir. Ancak bu seçimin arka planında hangi kriterlerin etkili olduğu ve diğer potansiyel katılımcıların neden tercih edilmediği konusunda daha detaylı bir inceleme gerektirmektedir.

Fotoğraf 3. “Son İclas” filminde Kızıl Ordu ve Kollektif Hafıza

Kaynak: Son İclas, 2018.

Halbwachs'a (2018) göre kolektif hafıza, bireylerin bir araya gelerek paylaştıkları deneyimler ve hatıralar vasıtasıyla inşa edilir. Halbwachs, kolektif hafızanın toplumsal yapılar ve ilişkilerle etkilendiği ve zamanla değişebileceği üzerinde durmuştur.

Filmde, Kızıl Ordu'nun Azerbaycan Halk Cumhuriyeti arazisine girişi sırasında Türk bayrakları kaldırması ve Türk şarkıları söylemesi, dönemin Bolşeviklerinin, Atatürk'ün davetiyle savaşa destek için Azerbaycan arazisinden geçecekleri iddiasını öne sürmeleriyle paralel olarak sunulmaktadır. Ancak bu iddia sadece bir bahane olarak kurgulanmıştır ve filmin ilerleyen aşamalarında, gerçek amaçlarının ülkeyi işgal etmek olduğu açıkça ortaya çıkmaktadır. Film, Azerbaycan halkının kolektif hafızasında yer eden Türk imgesini açıklarken, Kızıl Ordu'nun bu imgeyi nasıl kullanarak Azerbaycan'ı işgal ettiğini de deşifre etmektedir. Bu bağlamda film, tarihsel olayları ve kolektif hafızayı analiz ederek, olayların gerçek anlamını ve arka planını izleyiciye sunmayı amaçlamaktadır.

Fotoğraf 3. “Son İclas” Filminde Kollektif Bellek, Bireysel Bellek ve Hatıra Aktarımı

Kaynak: Son İclas, 2018.

Halbwachs (2018), hafıza ve zaman arasındaki yakın ilişkiyi öne çıkarmış ve kolektif hafızanın devamlılığının nesiller arası iletişime ve anıların aktarılmasına bağlı olduğunu iddia etmiştir.

Filmdeki ilk sahnede bir kadın, torunu için Azerbaycan bayrağını dikmektedir. İkinci sahnede ise Bolşevik askeri Bakü'deki bir kalede Azerbaycan Halk Cumhuriyeti bayrağını yere atarak Sosyalizm bayrağını asmaktadır. Bu bayrağı, bir öğrenci kız çocuğu havada yakalayarak düşmesine izin vermemektedir. Üçüncü sahne, filmin sonlarına doğru yer almakta olup, 1990'lara işaret etmektedir. Bu sahnede yaşlanmış olan küçük kız çocuğu, çocukluğundan beri sakladığı bayrağı kendi torunu yaşındaki bir kıza vermektedir. Bu sahneler hatıra aktarımı, iletişim ve kolektif belleğe gönderme üzerine yapılmıştır. Aynı zamanda, film yorumcusu tarafından ifade edildiği üzere, Azerbaycan halkının 70 yıllık süreçte kendi geleneklerini, milli kimliğini ve bayrağını unutmaması da vurgulanmaktadır.

Bu sahneler, Maurice Halbwachs'ın kolektif hafıza teorisi bağlamında incelendiğinde, belleğin toplumsal bir süreklilik içinde aktarıldığını ve toplumun kimliği üzerinde nasıl etkili olduğunu açıkça göstermektedir. Azerbaycan bayrağının nesilden nesile devredilmesi, Halbwachs'ın vurguladığı gibi hatıraların ve sembollerin nasıl toplumsal bağlamda aktarıldığını ve kuşaklar arası iletişimin kolektif hafızayı nasıl şekillendirdiğini göstermektedir. Bu sahneler aynı zamanda Benedict Anderson'ın "*hayali cemaat*" kavramını da akla getirir. Bayrağın ve milli sembollerin toplum içinde bir araya gelerek ulusal kimlik duygusu oluşturduğu ve bu sürecin zaman içinde nasıl değişebileceği üzerine düşündürmektedir. Bu bağlamda film kolektif hafızanın dinamik yapısını ve ulusal kimlik oluşumunun sembolik yönlerini görsel bir dille aktararak, izleyicilere derinlemesine bir tarihsel ve kültürel analiz sunmayı hedeflemektedir.

Fotoğraf 4. “Son İclas” Filminde Eyfel Kulesi

Kaynak: Son İclas, 2018.

Roland Barthes'ın göstergebilim ve analizi, semiyolojik bir yaklaşımı benimseyerek görsel ve metinsel sembollerin anlamını ve işlevini incelemektedir. Barthes, göstergebilimiyle bir göstergenin (sembolün) anlamını, onun toplumsal ve kültürel bağlam içinde nasıl oluşturulduğunu ve algılandığını anlamaya çalışmıştır. Göstergebilim, görsel imgelerin ve metinsel unsurların altında yatan derin anlamları açığa çıkarmak için bir araç olarak kullanılır ve kültürel ürünlerin analizinde sıklıkla uygulanmaktadır. Barthes'ın göstergebilim anlayışı, anlamın sabit ve tekil olmadığını, aksine zaman, mekân ve kültürel farklılıklara bağlı olarak değişebileceğini vurgulamakta, böylece anlamın sürekli olarak yeniden inşa edilebileceğini savunmaktadır (Barthes, 2010).

Filmde Eyfel Kulesi'nin kullanımı, Roland Barthes'ın göstergebilim yaklaşımı bağlamında değerlendirilebilir. Barthes'a göre, göstergeler (semboller) toplumsal olarak anlamlandırılan ve belirli bir kültürel kodlama tarafından belirlenen unsurlardır. Eyfel Kulesi, Fransız kültürünün sembolü olarak kabul edilir ve göstergebilim açısından anlam yüklü bir yapıdır. Dolayısıyla filmde Eyfel Kulesi'nin kullanılması, izleyicilere Fransız kültürü ve sembolizmi ile ilişkilendirilmiş bir mesaj iletmeyi amaçlayabilir. Bu kullanım, filmdeki temaları vurgulamak veya belirli bir atmosfer oluşturmak için bilinçli bir şekilde tercih edilmiş olabilir. Örneğin Eyfel Kulesi'nin özgürlük ve eşitlik gibi demokratik değerlerle ilişkilendirilmesi, filmdeki tema veya mesajın bu değerlerle ilgili olduğunu ima edebilir. Bu bağlamda Eyfel Kulesi'nin kullanımı, Barthes'ın göstergebilim teorisini film analizi bağlamında uygulamanın bir örneği olarak görülebilmektedir.

Fotoğraf 5. “Son İclas” Filminde Gürcü Askeri.

Kaynak: Son İclas, 2018.

Belgeselde Gürcü kimliğinin analizi, kültürel, politik ve ideolojik unsurların yansıması üzerinden gerçekleştirilebilir. Gürcü askerinin görüntüsü, davranışları ve konuşmaları gibi göstergeler, belirli anlamların iletilmesi için bilinçli bir şekilde kullanılmıştır. İkonografik olarak, Gürcü askerinin giyim tarzı, silahı ve askeri ekipmanları, belirli bir kültürel kodlama ile ilişkilendirilebilir. Örneğin askerinin güçlü, cesur ve vatansever özellikleri, kahramanlık, sadakat ve ulusal gurur gibi semiyotik kodlamalara dayanmaktadır. İdeolojik olarak, belgeselin içinde yer aldığı kültürel ve politik bağlam, karakterlerin temsili üzerinde etkili olmaktadır. Gürcü askerinin olumlu bir şekilde temsil edilmesi, belgeselin izleyicilere belirli bir ideolojiyi benimsetmeye çalıştığı izlenimini uyandırabilmekte ve belgeselin Gürcistan'ın ulusal kimliği ve askeri gücü hakkında olumlu bir mesaj iletmeye çalıştığını ima edebilmektedir. Karşılaştırma ve karşıt anlamlar, Gürcü askerinin olumlu temsili ile diğer karakterlerin arasındaki farkı vurgulamaktadır. Örneğin Gürcü askerinin olumlu özelliklerle betimlenirken, Ermeni veya Rus olarak tasvir edilen karakterlerin negatif özellikleri ön plana çıkarılmaktadır.

Fotoğraf 6. “Son İclas” Filminde Ermeni Bireyi Canlandırılması

Kaynak: Son İclas, 2018.

Filmdeki Ermeni imgesi veya temsili, günümüz Azerbaycan toplumuna ve uluslararası izleyici kitlesine iletebilecek bir mesajı temsil etmektedir. Bu tür bir temsil, özellikle Azerbaycan'daki toplumda Ermenilere karşı olumsuz bir algının ve tarihi perspektifin pekişmesine katkıda bulunabilmektedir. Filmde Ermenilerin hilebaz ve Azerbaycanlılar için düşman olarak tasvir edilmesi, izleyicilerin zihninde olumsuz bir imajın oluşmasına neden olabilir ve bu imaj, tarihsel olayların yanı sıra günümüz siyasi atmosferine ve etnik ilişkilere de yansiyabilir. Filmdeki bu temsilin etkisi, yapıldığı dönem ve çevresel faktörlerle de ilişkilendirilebilir. Özellikle 1990'larda Ermenistan ile Azerbaycan arasındaki Karabağ Savaşı'nın sonuçları ve 2016'da yaşanan Nisan Savaşı gibi çatışmaların etkisi göz ardı edilemez. Dolayısıyla filmdeki Ermeni temsili, Azerbaycan'ın

ulusal kimliği, tarih algısı ve etnik ilişkilerine dair mevcut anlayışı pekiştirmek veya şekillendirmek için kullanılmış olabilir.

Fotoğraf 7. “Son İclas” Filminde Türkler

Kaynak: Son İclas, 2018.

Cumhuriyetin işgalinden sonra Mehmet Emin Resulzade'nin Türkiye'ye taşınması sahnesi, Azerbaycan'ın bağımsızlık mücadelesine destek arayışını ve uluslararası ilişkilerdeki rolünü belirgin bir şekilde yansıtmaktadır. Türkiye'nin tarihsel, kültürel ve dini bağları ile Azerbaycan'a kardeş bir ülke olarak, işgal altındaki Azerbaycan'a destek olma ve milli mücadeleye katkı sağlama arzusunu ifade etmektedir. Yönetmen, bu sahne aracılığıyla izleyiciye Azerbaycan'ın bağımsızlık mücadelesini dayanışma ve destek arayışını, umut ve gelecek inancını aktararak, Azerbaycan'ın tarihindeki önemli bir dönemi ve ulusal kimliğin şekillenmesindeki rolünü vurgulamıştır. Bu sahne aynı zamanda Türkiye ile Azerbaycan arasındaki güçlü bağları ve karşılıklı desteği de yansıtmıştır.

Bolşevik ordusunun Türklere savaşta destek amacıyla Azerbaycan'dan geçişine ilişkin yapılan konuşmalarda Azerbaycanlıların tutumu, Türkiye-Azerbaycan ilişkilerinin tarihine odaklanarak günümüz toplumuna önemli mesajlar iletmektedir. Bu konuşmalar, tarihsel bağlam içinde Türkiye ve Azerbaycan arasındaki dayanışma ve işbirliğinin derinliklerini vurgulamakta ve toplumsal hafıza açısından anlamlı bir yere sahip olmaktadır. Azerbaycanın, Bolşevik ordusunun geçişine razı olması ve Türkiyenin mücadelesini sonuna kadar desteklemesi, geçmişte yaşanan olayların günümüz toplumuna taşınması ve hatırlanmasını sağlamaktadır.

Fotoğraf 8. “Son İclas” Filminde Sigara ve İmaj Yönetimi

Kaynak: Son İclas, 2018.

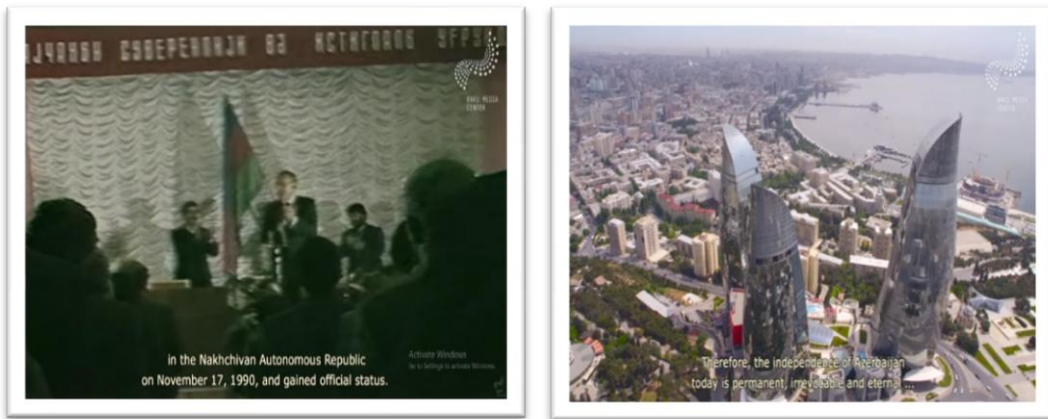
Sigara imgesi Michel Foucault'un "*Disiplin ve Ceza*" adlı eserinde tartıştığı güç ve otorite ilişkisi teorisine dayanarak değerlendirilebilmektedir (Foucault, 2016). Sigara içme eylemi, Foucault'un güç ve otorite ilişkisi teorisine göre güç ve otoritenin bir ifadesi veya sembolü olarak algılanabilmektedir. Belgeselde Rus askerleri ve komünistlerden farklı olarak Azerbaycan Halk Cumhuriyeti'nin varoluşunu destekleyen siyasetçilerin sigara içtiği sahnelerin olması, belki de bu kişilerin otorite ve güçlerini daha modern bir şekilde temsil etmek istediklerini ve belgesel yapımcılarının bu kişilerin imajını olumlu bir şekilde korumak istediklerini gösterebilir. İmge seçimleri, belgeseldeki karakterlerin ve grupların algısını şekillendirirken aynı zamanda izleyicilerin o karakterlerle ilişki kurmasını da etkilemektedir. Belgesel yapımcıları, bu tür imge seçimlerini dikkatlice yaparak, belgeseldeki mesajları ve temaları güçlendirebilmekte ve izleyicilere derinlemesine bir deneyim sunabilmektedirler.

Fotoğraf 9. “Son İclas” Filminde Azerbaycanlıların Bağımsızlık Mitingi

Kaynak: Son İclas, 2018.

Bireyin kolektif bir hafıza kazanması, sosyal çerçeveye bağlıdır. Çünkü bireyler, toplumları tarafından sağlanan anlatılar, semboller ve değerler aracılığıyla geçmişlerini ve kimliklerini inşa etmektedirler. Ancak bu kolektif hafıza, sosyal çerçevenin değişmesiyle etkilenmekte ve bu değişimler unutmaya veya hafıza deformasyonuna neden olabilmektedir. Örneğin radikal sosyal değişimler, toplumda yaşanan dönüşümlerden kaynaklanabilir ve bu dönüşümler, geçmiş olayların yorumlanması ve hatırlanması üzerinde etkili olabilir. Bu değişimler, grup zihniyetindeki değişikliklerden kaynaklanabileceği gibi yaşam koşullarındaki değişikliklerden de kaynaklanabilmektedir. Dolayısıyla toplumsal değişimlerin kolektif hafıza üzerindeki etkileri, toplumun tarihine ve kimliğine yönelik algılarını ve anılarını şekillendirirken, bu değişimlerin nedenleri ve sonuçları karmaşık ve çok katmanlı olabilir. Bu bağlamda toplumsal değişimlerin kolektif hafıza üzerindeki etkilerini anlamak, toplumların geçmişle olan ilişkilerini ve geleceğini daha iyi anlamalarına yardımcı olabilmektedir (Halbwachs, 1992).

"Son İclas" filminde 1990'lı yıllarda Azerbaycanlıların Sovyetlere karşı bağımsızlık mitinglerinden sunulan görüntüler, siyasi otoriteye başkaldırmanın yanı sıra toplumsal hafızadan da haber vermektedir. Bu görüntüler, toplumun kolektif hafızasında yer alan Sovyet dönemi deneyimlerini ve bu döneme karşı yapılan direnişi yansıtarak, geçmişin izlerinin hala canlı olduğunu göstermektedir. SSCB'nin Azerbaycan'a yönelik politikaları, Türklük, milli kimlik ve kültür gibi önemli unsurları baskı altına almak ve unutturmak için tasarlanmış olmasına rağmen, bu çabalar toplumun kolektif hafızasında tamamen silinmemiştir. Toplumun geçmişine, kültürel mirasına ve milli kimliğine olan bağlılığı, unutulmuş veya bastırılmış bilgilerin tekrar canlanmasına ve toplumun kendine geri dönmesine neden olmuştur. Bu durum hafıza ve sosyal çerçeve teorisi bağlamında, toplumların tarihi deneyimleri ve belleği üzerinde siyasi otoritenin etkisi ve toplumun bu etkilere nasıl direndiği veya nasıl tepki verdiği hakkında önemli bir perspektif sunmaktadır.

Fotoğraf 10. “Son İclas” Filminde Bağımsız Azerbaycan ve H. Aliyev

Kaynak: Son İclas, 2018.

Filmdeki sahnelerin akademik bir perspektiften yorumlanması şu şekilde olabilir; Filmde, günümüz bağımsız Azerbaycan'ın portresi çeşitli açılardan sunulmaktadır. Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev'in liderliği, ülkenin demokratik yapısı ve siyasi sisteminin bir yansıması olarak sunulmaktadır. Haydar Aliyev'in seçilmesi, izleyicilere ülkede istikrarın ve etkili liderliğin önemini vurgular. Bu durum, Azerbaycan'ın iç ve dış politikalarının belirlenmesinde güçlü bir liderliğin varlığının altını çizer. Aynı zamanda film, Azerbaycan'ın geleceği için sağlam bir temel bulunduğunu ve ülkenin ulusal çıkarlarını koruma konusundaki kararlılığını göstermektedir. Haydar Aliyev'in liderliği, izleyicilere ülkenin güvenliği ve istikrarı için bir güvence olarak sunulurken, aynı zamanda Azerbaycan'ın uluslararası alandaki konumunu da güçlendirdiği izlenimi vermektedir. Bu bağlamda film, Azerbaycan'ın iç politikalarını ve uluslararası ilişkilerini anlamak için önemli bir kaynak olarak değerlendirilebilir. Filmdeki sunumlar, halkın toplumsal belleğini şekillendirmektedir. Haydar Aliyev'in liderliğinin yüceltilmesi, geçmiş olayların belirli bir şekilde hatırlanmasına ve yorumlanmasına yolaçmakta, bu da toplumun geçmişe ve liderliğe yönelik algılarını etkilemektedir. Bu etkiler filmdeki halkın toplumsal belleğini ve kolektif hafızasını şekillendirirken, toplumun kimlik inşası ve ideolojik yönelimlerini de etkileyebilir. Bu bağlamda filmdeki sunumların toplumun tarih anlayışını, ulusal kimlik duygularını ve siyasi tutumlarını nasıl etkilediği üzerinde derinlemesine bir analiz yapılabilir.

4. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

Akademik çalışmalarda kullanılan yöntemin sınırlılıkları bulunmakta ve analiz tercihlerinin araştırma hedeflerine bağlı olarak seçimi yapılabilmektedir. Çalışmamızda kullanılan yorumlayıcı yaklaşıma göre araştırmacı, belgeseli bir sanat eseri olarak değerlendirmekte ve izleyicilerin deneyimlerini ve algılarını öne çıkarmaktadır. Bu bakış açısına göre belgeselin anlamı ve etkisi, izleyicilerin kişisel deneyimlerine, duygularına ve düşüncelerine bağlıdır. Yorumlayıcı yaklaşım, belgeselin çeşitli yorumlarını ve anlam katmanlarını keşfetmekte ve belgeselin sanatsal ve kültürel değerlerini ön plana çıkarmaktadır. Genel olarak yorumsamacı yaklaşıma esasen araştırmacı, öncelikle doğal gerçeklik ile tinsel gerçeklik arasındaki ayrıma dayanarak, bir eylemin anlamını ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır (Kaya, 2019:272).

4.1. Araştırmanın Yöntemi

Çalışmada nitel içerik analizi kullanılmış olup filmde kareler, diyaloglar, altyazılar, görseller ve göstergeler incelenmiştir. Araştırmanın amacı, belgeseldeki semboller, imgeleri ve anlatıları ele alarak bu unsurların toplum üzerindeki etkilerini incelemek, belgesel aracılığıyla oluşan algı ve imge dinamiklerini analiz etmektir. Bu çerçevede belgeselin içerik analizi, izleyici algısı ve toplum bilincine katkısı gibi unsurlar değerlendirilmiştir. Bu çalışma belgesel yapımların tarih ve toplumsal bellek üzerindeki etkisini araştırmayı hedeflemiştir.

4.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evreni, toplum bilincini etkileyen ve imge ile algı oluşumunda belirleyici rol oynayan belgesel yapımları kapsamaktadır. Bu bağlamda örneklem olarak Azerbaycan Cumhuriyeti'nin bağımsızlığının 100. yılına ithafen çekilen ve 1918 yılında Azerbaycan Halk Cumhuriyeti dönemini ele alan "Son İclas" belgeseli örneklem olarak seçilmiştir. Bu belgesel, tarihsel olayların ve toplumsal dinamiklerin yeniden yorumlanması açısından önemli bir kaynak teşkil etmektedir. Azerbaycan'ın bağımsızlık mücadelesinin ve bu süreçteki siyasi gelişmelerin belgesel aracılığıyla sunulması, izleyicilerin tarih bilinci üzerinde etkili olmasının yanı sıra, toplumsal hafızanın güçlenmesine de katkı sağlamaktadır.

4.3. Araştırmanın Bulguları

Makalede "Son İclas" belgesel filminin Azerbaycan Halk Cumhuriyeti'nin tarihi, siyasi ve kültürel mirasını anlatma ve toplumsal hafızayı canlandırma rolü ele alınmıştır. Belgesel sinemanın toplumsal ve politik etkileriyle ilgili literatürdeki mevcut çalışmalar ışığında bu analiz, belgesel filmlerin bir ulusun tarihi kimliğini yeniden canlandırmada ve güçlendirmede kritik bir araç olduğunu göstermektedir. "Son İclas" filminin tasarımı ve içeriği, Azerbaycan Halk Cumhuriyeti'nin oluşturulmuş imgesini etkili bir şekilde yansıtmakta ve izleyiciye sunmaktadır. Belgesel, Azerbaycan'ın bağımsızlık mücadelesi ve ulusal kimliği üzerine yoğunlaşarak, toplumun ortak hafızasını şekillendirmede etkili bir rol oynamaktadır.

"Son İclas"ın hikâyesi ve görsel unsurları, Azerbaycan'ın geçmişini anlama ve gelecek nesillere aktarma çabalarına katkıda bulunmaktadır. Bu analiz, belgesel filmin toplumsal ve politik önemini anlamak için belgesel sinema ve toplumsal hafıza teorilerini bir araya getirmektedir. "Son İclas"ın Azerbaycan Halk Cumhuriyeti'nin kuruluşunu ve bağımsızlık mücadelesini anlatmadaki etkisi, belgesel sinemanın ulusal kimlik oluşturmadaki rolünü vurgulamaktadır. Belgesel, izleyicilerin Azerbaycan'ın tarihi ve kültürel mirasına duyarlılık kazanmasına ve bu mirası koruma çabalarına destek olmaktadır. "Son İclas"ın Azerbaycan toplumunda ve ulusal bilincinde yarattığı etki, belgesel sinemanın toplumsal dönüşüm üzerindeki gücünü göstermektedir. Filmin, Azerbaycan Halk Cumhuriyeti'nin kuruluş dönemine odaklanması, ulusal hafızayı canlandırmak ve tarihi olayları yeniden değerlendirmek açısından önemlidir.

Bu çalışma, belgesel sinemanın politik anlatılar oluşturma ve toplumsal değişimde rol oynama kabiliyetini göstermektedir. "Son İclas" filminin Azerbaycan'ın ulusal hafızasına ve kültürel kimliğine katkıları, belgesel sinemanın tarihi ve kültürel önemini vurgulamaktadır. Belgesel, izleyicilerin Azerbaycan'ın tarihi mirasını daha derinlemesine anlamalarına olanak tanımaktadır. "Son İclas", Azerbaycan'ın bağımsızlık mücadelesinin sembolik bir temsili olarak kabul edilmelidir. Bu analiz, belgesel sinemanın tarihi olayları anlama ve yorumlama sürecindeki önemini vurgulamaktadır. "Son İclas"ın Azerbaycan toplumunda oluşturduğu tartışmalar, belgesel filmlerin politik etkilerini anlamak için önemli bir örnektir. Belgesel, izleyicilere tarihi olayları ve toplumsal dönüşümleri daha derinlemesine değerlendirme fırsatı sunmaktadır. Bu çalışma, belgesel filmlerin toplumsal belleği canlandırma ve tarihi olayları yeniden değerlendirme potansiyelini vurgulamaktadır. "Son İclas"ın Azerbaycan'ın ulusal hafızasındaki yeri, belgesel sinemanın toplumsal bellek üzerindeki etkilerini göstermektedir. Filmin, Azerbaycan'ın ulusal kimliği üzerindeki etkisi, belgesel sinemanın politik bir araç olarak kullanılma potansiyelini vurgulamaktadır. Sonuç olarak "Son İclas" belgesel filmi, Azerbaycan Halk Cumhuriyeti'nin tarihi ve kültürel mirasını anlatma ve toplumsal hafızayı canlandırma açısından önemli bir yapıttır.

5. SONUÇ

Belgesel sinema, tarihsel olayların, kültürel mirasların ve toplumsal meselelerin anlatımında önemli bir rol üstlenmektedir. Günümüzde belgeseller sadece bilgi aktarma aracı değil, aynı zamanda toplumsal bilinç oluşturma, algı yönetimi ve kültürel aktarım süreçlerinde kritik bir etkiye sahiptir. Bu yapımlar, izleyicilere derinlemesine bir anlayış sunarak, toplumsal konular hakkında duyarlılık kazandırır ve geniş bir kitleye ulaşarak kamuoyunu bilgilendirmektedir.

Belgeseller, izleyicilerin tarihi olaylara ve sosyal değişimlere dair daha derin bir bağ kurmalarını sağlamaktadır. Özellikle toplumsal adalet, insan hakları, çevre sorunları ve kültürel kimlik gibi konular, belgesel yapımcıları tarafından ele alınarak toplumsal farkındalığın artırılmasına da katkıda bulunmaktadır. Bu tür yapımlar, izleyicilerin ön yargılarını sorgulamalarına ve farklı bakış açılarına açılmalarına olanak tanımaktadır. Örneğin çevresel sorunları ele alan belgeseller, izleyicileri doğanın korunması ve sürdürülebilir yaşam biçimleri konusunda bilinçlendirirken, insan hakları ihlallerini konu alan yapımlar, toplumsal adalet için mücadele eden bireylerin hikayelerini anlatarak empati oluşturmaktadır.

Belgesellerin bir diğer önemli rolü, algı yönetimidir. Belgesel yapımcıları, belirli bir perspektifi yansıtmak amacıyla hikâye anlatımında kullanılan görsel ve işitsel unsurları dikkatli bir şekilde seçerek izleyicinin algısını şekillendirmektedir. Bu durum, bazen manipülasyon olarak değerlendirilebilecek etkiler yaratabilir. Ancak belgesellerin gücü, izleyicileri sorgulayıcı bir bakış açısına yönlendirmeleriyle de ortaya çıkabilmektedir. Dolayısıyla belgeseller, toplumsal konular hakkında farkındalık yaratma ve kamuoyunu bilgilendirme işlevini yerine getirirken, aynı zamanda izleyicilerin düşünsel süreçlerine etki edebilmektedir.

Belgesel sinemanın bir diğer işlevi de kültürel aktarımdır. Belgeseller, tarihi olayların yanı sıra kültürel pratikleri, gelenekleri ve yerel hikâyeleri gelecek nesillere taşımakta önemli bir rol oynamaktadır. Bu yönüyle belgesel sinema, kültürel kimliğin korunması ve sürdürülmesinde kritik bir araç olarak işlev görmektedir. Özellikle azınlık kültürleri ve marjinal grupların temsili açısından, belgesel yapımları bu grupların seslerini duyurmasına ve toplumsal hayatta daha görünür olmalarına yardımcı olmaktadır.

Sonuç olarak belgesel sinema, toplumsal bilinçlendirme, algı yönetimi ve kültürel aktarım konularında önemli bir işlev üstlenmektedir. Belgeseller, izleyicileri bilgilendirirken aynı zamanda eleştirel düşünmeyi teşvik ederek toplumsal değişim süreçlerine katkıda bulunmaktadır. Bu bağlamda belgesel yapımları sadece birer sanat eseri değil, aynı zamanda toplumsal dönüşümün dinamiklerine yön veren güçlü araçlardır. Belgesel sinemanın bu

potansiyeli, gelecekte daha fazla insanın bu tür yapımlara yönelmesine ve toplumsal meselelerle daha derin bir bağ kurmasına olanak tanıyacaktır.

Bu çalışmanın ölçek, örneklem ve kısıtları göz önüne alındığında, belgesel sinemanın toplumsal etkilerini daha geniş bir perspektiften ele alacak yeni araştırmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Özellikle farklı demografik gruplar üzerinde gerçekleştirilecek nicel ve nitel çalışmalar, belgesel izleme alışkanlıklarının ve etkilerinin çeşitliliğini anlamaya katkı sağlayabilir. Örneğin genç izleyicilerin belgesellere yönelik algıları ile yaşlı izleyicilerin algıları arasındaki farklar incelenebilir. Bu tür araştırmalar, belgesel sinemanın toplumsal bilinçlendirme potansiyelinin farklı yaş gruplarında nasıl değiştiğini anlamamıza yardımcı olacaktır. Ayrıca belgesel sinemanın belirli konular üzerindeki etkisi üzerine daha spesifik çalışmalar yapılabilir. Örneğin çevre belgesellerinin izleyiciler üzerindeki davranış değişikliklerini veya insan hakları konulu belgesellerin toplumsal hareketler üzerindeki etkilerini inceleyen çalışmalar, bu alandaki literatüre önemli katkılar sağlayacaktır. Farklı kültürel bağlamlarda gerçekleştirilecek benzer araştırmalar, belgesel sinemanın uluslararası ölçekteki rolünü ve etkisini de ortaya koyabilir.

Kısıtlar açısından, mevcut çalışma belirli bir coğrafi bölge veya kültürel bağlamla sınırlı kalmışsa, farklı bölgelerde veya kültürel çeşitliliği olan gruplar üzerinde yapılacak çalışmalar, daha kapsamlı bir anlayış geliştirilmesine katkıda bulunacaktır. Belgesellerin izleyici üzerindeki etkilerini uzun dönemli olarak takip eden longitudinal araştırmalar, belgesel sinemanın toplumsal dönüşüm süreçlerine olan katkılarını daha iyi anlamamıza olanak tanıyabilir.

Sonuç olarak, bu alandaki gelecek çalışmalar, belgesel sinemanın çok boyutlu etkilerini daha derinlemesine inceleyerek literatüre zengin bir içerik sunacak ve toplumsal meselelerle ilgili farkındalığı artırma potansiyelini açığa çıkaracaktır. Bu, hem akademik camiada hem de toplumsal düzeyde daha bilinçli ve eleştirel bir izleyici kitlesinin oluşmasına katkı sağlayacaktır.

YAZAR BEYANI / AUTHORS' DECLARATION:

Bu makale Araştırma ve Yayın Etiğine uygundur. Beyan edilecek herhangi bir çıkar çatışması yoktur. Araştırmanın ortaya konulmasında herhangi bir mali destek alınmamıştır. Makale yazım ve intihal/benzerlik açısından kontrol edilmiştir. Makale, “*en az iki dış hakem*” ve “*çift taraflı körleme*” yöntemi ile değerlendirilmiştir. Yazar, dergiye imzalı “*Telif Devir Formu*” belgesi göndermişlerdir. Mevcut çalışma için mevzuat gereği etik izni alınmaya ihtiyaç yoktur. Bu konuda yazarlar tarafından dergiye “*Etik İznine Gerek Olmadığına Dair Beyan Formu*” gönderilmiştir. Yazar, çalışmanın tüm bölümlerine ve aşamalarına tek başına katkıda bulunmuştur. / **This paper complies with Research and Publication Ethics, has no conflict of interest to declare, and has received no financial support. The article has been checked for spelling and plagiarism/similarity. The article was evaluated by "at least two external referees" and "double blinding" method. The author sent a signed "Copyright Transfer Form" to the journal. There is no need to obtain ethical permission for the current study as per the legislation. The "Declaration Form Regarding No Ethics Permission Required" was sent to the journal by the authors on this subject. The author contributed to all sections and stages of the study alone.**

KAYNAKLAR

- ALAKUŞ, Ali Osman ve ÖZSOY, Vedat (2017), **Görsel Sanatlar Eğitiminde Özel Öğretim Yöntemleri**, Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara, 2. Baskı.
- ARMAI (2006), **Transkafkasya Sejm'inin Müslüman Fraksiyonunun ve Azerbaycan Milli Konseyi'nin 1918'deki Toplantılarının Protokolleri**, Adiloğlu Yayınevi, Bakü.
- AYTEKİN, Hakan (2013), "*Türkiye'de Toplumsal Değişme ve Belgesel Sinema*", **Doktora Tezi**, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- BARTHES, Ronald (2010), **Göstergebilim ve Analiz**, Payel Yayınları, İstanbul.
- BAZIN, Andre (2005), **Orson Welles**, Okuyan Us Yayınları, İstanbul.

- ÇETİN, Ayhan (2011), “19. Yüzyıldan Günümüze Plastik Sanatlarda İmgelerin Temsiliyeti”, **Sanatta Yeterlik Tezi**, Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, İstanbul.
- EDWARD, Hallet Carr (2015), **Tarih Nedir?**, İletişim Yayınları, İstanbul.
- FOUCAULT, Michel (2016), **Disiplin ve Ceza: Doğuştan Gelen Bir Delinin Tarihi**, Alan Yayıncılık, İstanbul.
- GÜNGÖR, Şefik (1998), **Belgesel Sinemanın İşlevi, Belgesel Sinema Üzerine** (Ed. Enis Rıza), Belgesel Sinemacılar Birliği Yayını, İstanbul.
- GÜRATA, Ahmet (2004), **Öznel Zamanın İzinde: Sinemada Postmodern Zamanlar ve Görüş Noktası, Sinemada Anlatı ve Türler**, Vadi Yayınları, Ankara.
- HALBWACHS, Maurice (1992), **Collective Memory**, Harper & Row Publisher, New York (US).
- HALBWACHS, Maurice (2018), **Kollektif Bellek**, Pinhan Yayıncılık, İstanbul.
- HAYDAR ALİYEV VAKFI (2018), “*Son İclas*”, **Uzun Metrajlı Belgesel Filmi**, <https://124.im/8EM1qA> (Erişim Tarihi: 05.09.2024).
- IGGERS, Georg Gerson (1996), **Bilimsel Nesnellikten Postmodernizme Yirminci Yüzyılda Tarih Yazımı**, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.
- KAYA, Ferat (2019), “*Yorumsamacı Yaklaşımda Anlama Kavramının Önemi ve Pozitivizm Eleştirisi*”, **Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, S.11(22), ss.272-280.
- KORUROĞLU, Ayten (2019), “*Postmodern Yaklaşımın Tarih Eğitime Yansımaları*”, **Journal of History Culture and Art Research**, S.8(3), ss.452-464.
- MEMMEDOV, Hegani (1996), **Azerbaycan Milli Hareketi (1875–1918)**, Adiloğlu Yayınevi, Bakü.
- MİRHADİYEV, Miryusif (1975), **Kapitalizmden Sosyalizme Geçiş Döneminde (1917-1937) Azerbaycan'da Proletarya Diktatörlüğü Devletin Örgütlenmesi ve Gelişimi**, Adiloğlu Yayınevi, Bakü.
- PASHAYEV, Ataxan (2011), **XIX-XX Yüzyıllarda Ermenilerin Azerbaycanlılara Karşı Toprak İddiaları, Soykırımları ve Sürgünleri**, Çaşioğlu Yayınevi, Bakü.
- ROTHA, Paul (2000), **Belgesel Sinema**, İzdüşüm Yayınları, İstanbul.
- SUSAM, Asuman (2015), **Toplumsal Bellek ve Belgesel Sinema**, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- TAHİRZADE, Edalet (2020), **Azerbaycan Cumhuriyeti: İlk Milli Devletimizin Gerçek Adı!**, Chapar Yayınları, Bakü.

